

Klokkenluiders

Rosa Koelemeijer

KLOKKENLUIDER

HET LEVEN VAN AD EN JOKE BOS

the house of books

Voor alle mannen en vrouwen die hun eigen weg willen gaan.

Copyright tekst © 2011 Rosa Koelemeijer en The House of Books,
Vianen/Antwerpen

Omslagontwerp: Wil Immink

Omslagbeeld: Martin Kers/Dutch Image en STOCKFOLIO® / Alamy /
IQ Images, en achterzijde: ANP Photo Koen van Weel

Vormgeving: ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 443 3034 2

D/2011/8899/99

NUR 320

www.thehouseofbooks.com

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vee-
veelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, foto-
kopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schrif-
telijke toestemming van de uitgever.

Over dit boek

Dit boek is grotendeels gebaseerd op gesprekken met Ad en Joke Bos. Het is geen alomvattend relaas over de bouwfraude, maar het persoonlijke verhaal van Ad en Joke Bos over hoe zij de bouwfraude hebben beleefd. Het geeft hun kijk weer op de gebeurtenissen. Situaties en gesprekken zijn weergegeven naar beste herinnering van de betrokkenen. Uiteraard zijn feiten zo goed mogelijk gecheckt. Naast de gesprekken is het verhaal gereconstrueerd aan de hand van krantenartikelen, radio- en televisie-uitzendingen en boeken over de bouwfraude, de verslagen van de parlementaire enquête bouwrijverheid en het persoonlijk archief van Ad en Joke Bos. Sommige namen zijn weggelaten.

Inhoud

Deel 1 11

- 1 24 juli 2001/De beslissing 13
- 2 24 juli 2001/Ads vrouw Joke 21
- 3 24 juli 2001/Naar *Zembla* 30
- 4 8/9 november 2001/De *Zembla*-uitzending 38
- 5 2001-2002/Van tipgever tot informant 52
- 6 Augustus 2002/De vooravond 66
- 7 22 augustus/6 september 2002/De parlementaire
enquête 73
- 8 April 2003/Ad wordt verdachte 90
- 9 2004/De vervolging 101
- 10 2005/De zitting 118
- 11 2005/Ziek 130
- 12 2006/In de politiek 139

Deel 2 149

- 13 Juni 2007/In de camper 151
- 14 2007/Rondzwerven 162
- 15 Mei/december 2008/Het hoger beroep 182
- 16 Februari 2009/De doorbraak 195
- 17 17 maart 2009/Het cassatiebevel 204
- 18 Maart/april 2009/Het einde 207

Deel 3 215

- 19 20 april 2010/Een nieuwe conclusie 217
- 20 6 juli 2010/De Hoge Raad 226
- 21 2010-2011/De klokkenluider 230

Gebruikte bronnen 235

Bibliografie 239

En als jij eb bent, ben ik vloed

En als jij eb bent, ben ik vloed,
nooit valt ons tijdstip samen –
de wind jaagt beider golven op
gedoemd te reiken naar hun top
in achtervolging van extase.

Aan deze wedstrijd komt geen eind
want na het nachtelijk geweld
dat ons in evenwicht herstelt
blinkt slechts de klaarte van je dagen.

O tergend is je zuigend tij
je stoet trekt onder mij voorbij –
altijd vertrokken als ik kom
moet ik mij in je voetspoor werpen.

Opzettelijk storm ik je nabij,
de kans van springvloed, keert het tij?
O hijgend, zingend vechten wij,
die strijdig onafscheidelijk zijn.

Elly de Waard

DEEL 1

2001-2007

1

24 juli 2001

De beslissing

Het was pas halfzes 's morgens toen Ad zijn Sinner-trailer neerzette op de parkeerplaats naast het gebouw van de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij aan de boulevard van Egmond aan Zee. De brief die hij een dag eerder had ontvangen van het landelijk parket brandde in zijn jaszak. Hij zette de motor van zijn auto uit en las het A4'tje opnieuw. Hij kon nog steeds niet geloven wat er in de eerste zin van de tweede alinea stond:

De van u verkregen informatie heeft geen aanwijzing opgeleverd voor een verdenking van een strafbaar feit ter zake van malversaties door bouwbedrijven bij de aanbesteding van bouwprojecten.

Hoe kon de overheid zonder onderzoek te doen schrijven dat bouwbedrijven zich niet schuldig maakten aan strafbare feiten?

Het klopte niet. Hij had nu al meer dan tweeënhalf jaar een schaduwboekhouding van de bouwsector in bezit. De drie

dikke A3-ordners stonden vol geheime prijsafspraken en be-
wezen dat de Nederlandse bouwers op grote schaal fraudeer-
den. Uit de boeken bleek dat de overheid jaarlijks waar-
schijnlijk miljoenen te veel betaalde voor bouwprojecten. Hij
had het bestaan van de boekhouding tweeënhalf jaar geleden
al gemeld bij justitie. Tientallen gesprekken had hij gevoerd.
Maar de overheid wilde blijkbaar niets met de schaduwboek-
houding doen.

Hij hoorde zijn draver Oeke Dancer met zijn hoeven over de
vloer van de trailer schrapen. Het paard werd altijd onrustig
als hij de zee rook.

Ad stopte de brief terug in zijn jas. Hij kon beter een stuk
over het strand gaan draven. Dat was voor hem de beste the-
rapie. Na een uurtje draven was zijn hoofd altijd helder en
kon hij de juiste beslissing nemen. Hij moest iets verzinnen.
Hij wilde niet dat er verder niets gebeurde met de schaduw-
boekhouding.

Hij stapte uit en liep naar de trailer. ‘Zo jochie, sta je al lek-
ker te hyperventileren?’ Snel knoopte Ad de sulky los die met
een touw aan de achterkant van de trailer hing, opende de
klep en liet het paard uit de trailer.

‘Gaan we weer even lekker een stukje rennen? Kom maar.’

Hij moest zijn hoofd erbij houden. Als hij één riempje vergat,
kon de sulky losschieten. Oeke Dancer draaide alle kanten
op en het viel niet mee om hem in te spannen. Snel deed hij
zijn hoofdstel om, maakte het tuig vast om zijn buik en klikte
de sulky vast aan het kliktuig.

Ad had altijd al van dravers gehouden. Op zijn drieëntwin-
tigste, toen hij en zijn vrouw Joke nog in een klein zomer-
huisje woonden aan het Luilaantje in Egmond-Binnen, ging
hij vaak naar een man in het dorp die een paar dravers had.

Dan hielp hij mee in de stallen. Een enkele keer mocht hij zelf een rondje rijden over de drafbaan. Na zijn vertrek als technisch directeur bij de grote wegenbouwer Koop Tjuchem, tweeënhalf jaar geleden, pakte hij zijn oude hobby weer op. Van zijn spaargeld kocht hij een stuk land aan de Vennewatersweg in Egmond-Binnen. Twee paardenvrienden van hem hadden er ook allebei een draver staan. Samen trainden en verzorgden ze de paarden. Zeker drie keer per week was Ad tegenwoordig in alle vroegte op het strand.

Hij genoot van het paardenwereldje. Het vormde voor hem een mooi contrast met de harde bouwwereld waar hij vroeger in zat. Als hij naar de paardenrennen op de drafbaan in Alkmaar ging, kon hij uren kijken naar hoe de mannen de paarden borstelden, afspotten, aaiden en beklopten – wetende dat de amateurs soms jaren aan het trainen waren voor ze een keer een paar honderd euro verdienden. Juist de onzinnigheid ervan trok hem aan.

In de bouwwereld was voor geld veel geoorloofd geweest. Het was een wereld van fêteren. Het maken van illegale prijsafspraken beheerste de bouw. In de laatste jaren dat hij als technisch directeur werkte, was het steeds meer gaan draaien om het handelen in werk en niet meer om het bouwen zelf. Hij had, mede door kritiek van zijn vrouw Joke, steeds meer problemen gekregen met de mentaliteit in de bouwwereld en uiteindelijk had hij ontslag genomen. De paarden hadden hem rust gegeven. In de paardenwereld was het behalen van resultaat niet het eerste doel: hij was vooral gek op paarden en vond het ontspannend om met de dieren bezig te zijn. Op topniveau ging er in het paardenrennen weliswaar ook veel geld om, maar als amateur moest je maar afwachten of het jarenlang trainen ooit iets zou opleveren. Het deed hem goed

dat geld binnenhalen voor het bedrijf niet meer het belangrijkste doel in zijn leven was.

Het was kwart voor zes toen hij bij de strandafgang van Bad-Zuid het strand op reed. Nu het hoog zomer was, mocht hij alleen 's ochtends vroeg het strand op, vóór de dagjesmensen kwamen. Het was laagwater en het strand lag als een lege vlakte voor hem. Boven zich hoorde hij een groep meeuwen krijsen, terwijl achter de duinen de zon opkwam.

Hij stuurde Oeke Dancer de rechterkant op, richting Den Helder. Het paard probeerde zijn kop in de lucht te gooien en ervandoor te gaan, maar hij trok stevig aan de teugels. Op de terugweg mocht hij rennen. Meestal keerde Ad bij paal 26, waar de Hondsbossche Zeewering begon en de duinen plaatsmaakten voor een dijk langs het strand. De duinen waren langs dit stukje Noord-Hollandse kust te smal.

Terwijl hij met zijn draver over het strand stapte, gingen zijn gedachten terug naar het verleden. In april 1999 had hij, nadat zijn advocaat het bestaan van de schaduwboekhouding had gemeld bij justitie, voor het eerst een gesprek gehad bij de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI) in Zoetermeer. Aan dat eerste gesprek had hij een goed gevoel overgehouden. Er zaten mensen bij van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa), van de CRI, van justitie. Hij had hun delen van de boekhouding laten zien en hun aan de hand van de cijfers uitgelegd hoe het systeem werkte en voor hoeveel miljoenen de bouwwereld met het maken van geheime prijsafspraken gefraudeerd zou kunnen hebben. Het leek erop dat er veel interesse was voor de schaduwboekhouding. De heren Baaré en Roeleveld van de NMa noemden de boeken 'perfect materiaal'. Officier van justitie De Groot zei: 'Als dit waar is, moeten we invallen gaan doen, de straat op.' Maar daar-

na gebeurde er weinig meer. Ad hoorde maanden niets. Een tweede gesprek volgde, maar daar zat de NMa niet meer bij. Officier van justitie De Groot werd overgeplaatst en vervangen. Afspraken werden voortdurend afgezegd of verplaatst. Ad had aangegeven dat hij uitleg kon geven over de inhoud van de boeken en hij had daar een vergoeding van honderdvijftig gulden per uur voor gevraagd, maar daar werd niet op ingegaan. Langzamerhand had hij het idee gekregen dat de overheid de boeken het liefst net als de fotorolletjes van Srebrenica in een onderste la liet verdwijnen. Op de foto's stonden bewijzen van Servische oorlogsmisdaden bij de val van de moslimenclave, maar de rolletjes waren op mysterieuze wijze verdwenen.

Zijn advocaat had contact gezocht met de Kamerleden Van Gijzel, Van Oven en Leers en hoewel zij zich hardmaakten voor de zaak en het bestaan van de schaduwboekhouding hadden aangekaart bij de verantwoordelijke ministers Netelembos van Verkeer en Waterstaat en Korthals van Justitie, was er niets gebeurd. De betrokken ministers waren op de hoogte, maar ondernamen geen actie.

Ad begreep niet waarom er niets was gedaan met de informatie. De boeken lieten zien dat de bouwbedrijven op grote schaal fraudeerden en dat de overheid en dus de belastingbetaler daarvan de dupe waren, maar niemand leek dat iets te kunnen schelen. Hij zette grote vraagtekens bij de gang van zaken. Het was toch de overheid waar hij mee praatte, de instanties hoorden toch tot het overheidsapparaat? Hetzelfde apparaat dat gedupeerd werd door de praktijken? Ze moesten het toch in ieder geval gaan uitzoeken? Hij had zich al vaak afgevraagd of hij zelf iets verkeerd had gedaan. Was zijn uitleg niet duidelijk genoeg geweest? Was het niet slim geweest om een vergoeding te vragen voor het advieswerk

dat hij voor de overheid wilde doen? Konden ze het misschien niet uitstaan dat ze de fraude niet zelf hadden opgespoord? Was het rechercheapparaat overbelast? Hij wist het niet. Maar veel vertrouwen in de overheid had hij niet meer.

Het was fris vanmorgen, maar dat maakte hem niet uit. Hij droeg een pet over zijn al jaren kalende hoofd, een regenjas en een werkbroom. Op het strand was het altijd mooi, ook als er windkracht tien stond. Met Joke ging hij elke zondagmiddag wandelen op het strand, zomer of winter. Dat was sinds zijn vertrek bij het bedrijf een vaste gewoonte. Dan liepen ze vanuit Egmond aan Zee op en neer naar Bergen en dronken daarna een glaasje bij De Klok op de Voorstraat.

Bij paal 26 keerde hij om en liet hij de teugels vieren. Het strand baadde inmiddels in het licht; de zon was achter de duinen vandaan gekropen. Oeke Dancer ging meteen voluit. Ad spande zijn spieren. Wat een prachtpaard was het toch, deze vierjarige zoon van Manza Buitenzorg. Als hij zo hard ging dacht Ad aan niets meer. Het natte zand spatte tegen het blauwe zeiltje dat onder zijn zitje hing. Zandkorrels knarsten tussen zijn tanden. Hij keek op zijn stopwatch en berekende dat het paard nu 46 kilometer per uur liep. Het schuim uit zijn mond spatte door de lucht. Hij moest zich volledig concentreren. Liet hij de teugels iets te ver vieren, dan kon hij zomaar een sprong maken en liepen ze het risico te vallen. Hij drukte zich in het zitje van de sulky en hij hoorde de golven breken op het strand. Vogels vlogen op om hem uit de weg te gaan. Zijn wangen tintelden.

Hij was helemaal in het moment. Hij had weleens gehoord dat mensen mediteerden om zo'n mentale staat van zijn te bereiken, maar op een kussentje zitten leek hem niks. In een sulky over het strand draven had op hem hetzelfde effect.

Toen hij het paard inhiel en terugging naar stappen, voelde hij zich verfrist. Alsof zijn hersenen waren schoongespoeld.

Hij wilde niet dat zijn inspanningen voor niets waren geweest en de fraude en corruptie in de bouw niet aan het licht kwamen. Als hij wilde dat de fraude in de bouw niet in de doofpot terecht kwam, moest hij iets verzinnen.

Voor hij het bestaan van de boekhouding bij justitie meldde had hij lang getwijfeld. Hij was bang geweest voor de gevolgen; voor zijn verdere carrière, voor zijn gezin. Het openbaren van de boekhouding kon grote consequenties hebben voor de bouwwereld en hij had erover getwijfeld of hij dat wel wilde; hij had ook mooie jaren gehad in de bouw. Maar diep in zijn hart had hij de beslissing al genomen. Hij kon niet meer terug. Dat zou hij zichzelf nooit vergeven.

Hij durfde het aan. Hij was drieënvijftig. Zijn drie kinderen waren inmiddels oud genoeg om voor zichzelf te zorgen. Hij en Joke hadden een relatie die wel tegen een stootje kon. Zijn gezin en zijn acht broers en zussen zouden hem altijd steunen. Hij had een goede basis.

Terwijl Ad met de trailer terugreed naar de stal besloot hij niet langer te wachten op de overheid, maar de zaak in het nieuws te brengen. Hij vond dat hij de geëigende wegen keurig had bewandeld, maar door de brief die hij gisteren had ontvangen had de overheid opnieuw haar onwil laten zien. De overheid bagatelliseerde de betekenis van de schaduwboekhouding en wilde hem daarmee monddood maken, daar was hij inmiddels van overtuigd. Hij was voor niets met alle instanties gaan praten. Nu hij zo werd afgeserveerd moest het spel maar hard gespeeld worden. Het Nederlandse volk mocht erover oordelen.

Journalist Oscar van der Kroon van het televisieprogramma

Zembla wilde graag een uitzending maken over de fraude in de bouw. Hij had hem leren kennen via een goede vriend, Hans Boer. Die kende de journalist toevallig en had hen met elkaar in contact gebracht. Oscar had hem ervan overtuigd dat hij wel degelijk belangrijke stukken in handen had. Tot nu toe had Ad gezegd dat hij de overheid eerst de kans wilde geven om het aan te pakken, maar nu zou hij Oscar zijn gang laten gaan.

Zodra hij thuis was, zou hij hem bellen.

2

24 juli 2001

Ads vrouw Joke

De tomaten waren rijp. Joke stond voorovergebogen in de moestuin van hun huis aan de Kapelweg in Limmen en plukte de tomaten. Het was een prachtige dag; ze voelde de zon op haar blote armen branden.

Ad was vanmorgen vroeg al naar de paarden vertrokken. Soms moest ze lachen om haar eigen naïviteit. Toen Ad wegging uit de bouw dacht ze dat ze haar man terugkreeg. Als technisch directeur had hij altijd lange werkdagen gemaakt, zelden was hij een avond thuis geweest. Maar inmiddels wist ze dat Ad het altijd druk zou hebben. Hij was een man die veel prikkels nodig had. Om negen uur had hij het liefst al een halve dag achter de rug. Dan voelde hij zich het meest volstaan, net als toen hij nog in de bouw werkte en werkweken van tachtig uur maakte. Als zij wakker werd was hij meestal al vertrokken naar de paarden. Het gebeurde zelden dat ze samen een avond televisiekeken. Ad moest altijd nog mensen bellen, naar iemand toe of iets doen in zijn werkkamer.

Joke had het leren accepteren. Met Ad was het leven in elk geval nooit saai. Als zij samen in een restaurant zaten hadden

ze altijd iets te bespreken. Ze keek dan weleens om zich heen en zag mensen van hun leeftijd soms verveeld tegenover elkaar zitten. Dat zou hun nooit gebeuren.

Ze voelde zich nerveus. Ad had haar gisteren de brief laten lezen van het landelijk parket en ze vroeg zich af hoe het nu verder moest met de schaduwboekhouding die Ad had.

Hij had haar de boeken laten zien. Hij had haar proberen uit te leggen hoe het systeem werkte en dat de bouwers bij de aanbestedingen van werken, of het nu ging om de aanleg van wegen, het bouwen van viaducten of het maken van een diepriool, tijdens vooroverleggen afspraken maakten met elkaar. Jarenlang was dat een wijdverbreid gebruik geweest in de bouwwereld, maar sinds 1992 was het verboden. Ze had de gemaakte afspraken en de vele cijfertjes in de boeken bekeken, maar het was moeilijk te begrijpen. De codes en kolommen met getallen en afkortingen waren net geheimtaal.

Toch had ze zich meteen gerealiseerd dat het gevaarlijk kon zijn dat Ad de boeken had. Hij had verteld dat het voor de bouwwereld grote gevolgen kon hebben als de gegevens op straat kwamen te liggen. De eerste nacht dat de boeken in huis waren herinnerde ze zich nog goed. Die nacht hadden ze gewaakt. Of beter gezegd: waakte zij. Ad zei dat hij wakker wilde blijven om de schaduwboekhouding te bewaken, maar viel om elf uur op de bank in slaap. Joke was op van de zenuwen geweest. Ze probeerde Ad wakker te maken, maar kreeg geen beweging in hem. Hoe zou het bedrijf reageren als het ontdekte dat de schaduwboekhouding in handen van Ad was? Ze was bang dat er een paar Joegoslaven op hen af werden gestuurd. Straks krijgen we nog een pistool tegen ons hoofd, dacht ze. Die bouwers waren in haar ogen nietsontziend.

Joke liep die nacht een paar keer naar buiten. Huiverend maakte ze een rondje om het huis. Keer op keer tuurde ze het doodlopende weggetje af waaraan hun huis lag. Er was niemand te zien, maar ze bleef die nacht in de stoel in de serre zitten, zodat ze goed zicht had over de tuin. De volgende ochtend vertelde ze Ad hoe bang ze was. ‘Wat ben jij toch makkelijk,’ zei ze. ‘Er ligt hier een bom in huis en jij valt gewoon in slaap.’

Ze waren zo verschillend. Ad kon dingen goed loslaten. Joke verbaasde zich er vaak over hoe gemakkelijk Ad was. Als ze op een feestje waren geweest kon zij nog uren nadenken over hoe het was geweest, terwijl Ad alweer met tien andere dingen bezig was. Met de boekhouding was het net zo gegaan. Zij had zich er de hele nacht druk over gemaakt, terwijl Ad het losliet. Zoals zo vaak was gebeurd de afgelopen jaren sliep Ad als een roos en was zij klaarwakker.

Uiterlijk waren ze elkaars tegenpolen: zij donker en met lichte ogen, Ad blond en met bruine ogen. Maar ook hun karakters verschilden. Joke was bedachtzamer dan Ad. Ze had psychologie gestudeerd en las graag. Ze praatte gemakkelijk over haar emoties. Ze was gewend haar gedachten te wikken en te wegen en zo nodig te herzien. Ad was meer een doener. Problemen negeerde hij soms liever. Zolang je er niet over praatte bestonden ze in zijn ogen niet. Emoties kon hij niet goed uitdrukken. Boos werd hij zelden. Ad was loyaal en hij ging niet snel de strijd aan met mensen.

Waarschijnlijk had hij het daarom zo lang volgehouden in de bouwwereld, dacht ze weleens. Zij had eerder dan Ad moeite gekregen met wat er allemaal gebeurde in de bouw. Dat er illegale prijsafspraken werden gemaakt was één, maar opdrachtgevers werden ook nogal eens gefêteerd. Bouwers,

ambtenaren en bestuurders zaten in hetzelfde circuit en speelden elkaar de bal toe. Ambtenaren en bestuurders hadden de macht om te bepalen welke aannemers mochten meedoen aan onderhandse aanbestedingen, de aannemers deden er daarom alles aan om zo'n ambtenaar of bestuurder gunstig te stemmen. Dus werd er samen gefietst en gegolfd, betaalden bouwbedrijven een receptie van een opdrachtgever of kregen ambtenaren kaartjes voor voetbalwedstrijden en schaatskampioenschappen.

In het gevecht om opdrachten was het fêteren steeds verdergegaan. Toen Ad net technisch directeur was organiseerde hij weleens een voetbalwedstrijdje voor ambtenaren of ging men samen een uitsmijter eten. Later kwamen daar luxere diners voor in de plaats en werd de golfbaan een plek om te netwerken. Omdat goede contacten zo belangrijk waren had Ad zijn golfvaardigheidsbewijs gehaald. Hij had haar verhalen verteld over ambtenaren die werden meegenomen naar casino's, sporttoernooien in het buitenland en bordelen.

Een enkele keer ging ze mee naar de feestjes van Ad. Ze had zich er nooit prettig gevoeld. Mensen deden bij dat soort gelegenheden alleen aardig tegen elkaar omdat ze iets van elkaar wilden, was ze gaan inzien. Zij begreep dat niet. Ze hield niet van schijnheiligheid en wilde dat gesprekken echt ergens over gingen. In de laatste jaren dat Ad in de bouw werkte waren hun werelden steeds vaker in botsing gekomen met elkaar. Zij vond de mentaliteit in de bouwwereld van 'voor wat hoort wat' maar niks. Ze vond het een nare wereld, die niet bij Ad paste, maar Ad was altijd zo loyaal aan het bedrijf. 'Waarom moet je nou met die kerels golfen?' vroeg ze dan. Haar kritiek had wel uitwerking gehad: het kwam voor een groot deel door haar dat Ad eruit was gestapt.

Ze herinnerde zich één voorval dat haar had geschokt. Op een zondagochtend, een paar jaar voordat Ad ontslag nam, maakten ze samen een wandeling door de duinen. Terwijl ze over een smal duinpad bij Bakkum liepen, kwam Ad een opdrachtgever tegen, samen met zijn vrouw. Het viel Joke meteen op hoe zenuwachtig de man werd toen hij Ad zag. Zijn ogen schoten alle kanten op en hij bewoog onophoudelijk. Na een kort praatje liepen hij en zijn vrouw snel verder. ‘Die man is aardig beïnvloedbaar,’ zei Ad later. Hij vertelde haar dat hij had gehoord dat de man, een ambtenaar, zich weleens door figuren uit de bouwwereld liet meenemen naar een bordeel. Hij vertelde ook over een tent langs de A4 die het ‘bouwbordeel’ werd genoemd. Ze wist niet wat ze hoorde en vond het ongelooflijk dat de keurig getrouwde opdrachtgevers zich met dat soort praktijken inlieten.

Terwijl ze haar tuinhandschoenen uitdeed liep Joke terug naar hun witte villa. Een droomhuis vond ze het nog steeds. Het telde drie verdiepingen en er lag een groot stuk grond omheen. De villa lag aan een doodlopend weggetje en aan de zijkant keek je uit over de landerijen, die in het voorjaar veranderden in een bonte lappendeken van rode, gele en paarse tulpen.

Het stuk bouwgrond aan de Kapelweg hadden ze gekocht in het laatste jaar dat Ad bij Koop Tjuchem werkte. De bouw van het huis was een echte familieaangelegenheid geweest. Ze had ervan genoten hoe hun zonen Seth en Sietse eraan mee hadden gewerkt. Seth, die vaak al om zes uur ’s morgens opstond om specie voor de metselaars te maken en stenen klaar te zetten. Hij had de gewoontes van zijn vader overgenomen en zorgde er altijd voor dat er bij de koffie een appelflap was.

Hun zonen woonden ook aan de Kapelweg, in een eigen ruimte. Ze waren al in de twintig en leidden hun eigen leven, maar ze aten nog elke avond samen. Joke vond het gezellig. Ze waren een hecht gezin. Haar kinderen waren echte Bosjes, familiemensen. De kinderen trokken veel met elkaar op. Als er een belangrijke voetbalwedstrijd op televisie was werd die met alle neven en nichten bekeken bij oma. Haar dochter Ilja was de enige die niet aan de Kapelweg woonde; zij woonde sinds kort samen met haar vriend in Heiloo, vlak in de buurt.

Ze liep de keuken binnen. Het was stil in huis. De jongens waren er niet. Ze was alleen met haar gedachten. Ze had een onbestemd gevoel. Angst was een slechte raadgever, zei Ad altijd, maar dat was makkelijk gezegd. Ad was nu al jaren met allerlei instanties in gesprek over de schaduwboekhouding, maar niemand leek die serieus te nemen. De brief die Ad gisteren had gekregen betekende het einde. Was er wel iemand geïnteresseerd in de fraude in de bouw? Waarom reageerde de overheid niet? Waren ze er soms zelf bij betrokken? Ze wist het niet. Maar ze vroeg zich af of ze het niet beter konden laten rusten. Ad had gezegd dat hij misschien naar de media wilde stappen, maar wat haalde hij zich daarmee eigenlijk op de hals? Konden ze niet beter gewoon verder gaan met hun leven? Als dat überhaupt nog mogelijk was? Ze liep een rondje door het huis. Ook binnen was het mooi; ruim en licht. Maar er moest nog veel gedaan worden. Sommige kamers in het huis moesten nog geschilderd worden. De plinten ontbraken nog altijd. De geplande sauna en biljartkamer waren er nooit gekomen. Nu Ad niet meer werkte hadden ze het financieel moeilijk. Sinds zijn vertrek uit de bouwwereld ontving hij een WAO-uitkering – de keuringsarts

van het GAK had bepaald dat Ad door de problemen die hij had gehad, voorlopig psychisch niet in staat was om te werken – maar de uitkering was niet toereikend. Ad had altijd goed verdiend en hun uitgavenpatroon was gebaseerd op Ads oude salaris. De hypotheek voor het huis bedroeg al drieduizend gulden per maand. Ze hadden gelukkig nog spaargeld, maar ze moesten met het oog op de toekomst zuinig aan doen. Toch vond Joke het niet erg dat ze minder te besteden hadden. Het belangrijkste was dat Ad niet meer in de bouw werkte.

Toen Ad nog werkte had ze het vaak gezegd: ‘Ik wil niet elke week een paar nieuwe laarzen, ik wil een man die thuis is.’ Ze hadden er veel ruzie over gehad dat Ad altijd weg was voor zijn werk. Net als veel andere mannen die in de bouw wereld werkten, was Ad elke avond op pad: hij ging naar een oplevering, moest een hapje eten met een ambtenaar, bezocht een receptie. Het was normaal, vond hij, dat je zulke dingen in de avonduren deed. Ook veel werk werd ’s nachts gedaan: het asfalteren van wegen bijvoorbeeld. Maar Joke wilde niet avond aan avond op haar man moeten wachten. Dat was niet wat ze zich van het huwelijk had voorgesteld. Ze vond ook dat de bouw wereld Ad veranderde. Ad ging steeds meer praten in de taal van de bouwers. Het draaide altijd maar om resultaten. Soms herkende ze haar eigen man niet meer.

Zou ze het met Ad hebben volgehouden als hij bij het bedrijf was gebleven? Joke dacht er nog vaak over na. Er waren in hun huwelijk van bijna dertig jaar vaker crisissen geweest, maar nooit waren ze zo ver van elkaar verwijderd geraakt als in de laatste jaren dat Ad in de bouw werkte. Maar zoals het altijd was gegaan als ze van elkaar dreigden te vervreemden, zo was Ad ook nu net op tijd weer dicht bij haar gekomen. In de maanden voor Ads vertrek maakten ze regelmatig uren-

lange wandelingen door het Noordhollands Duinreservaat. Joke had ontdekt dat ze al wandelend goed met Ad over zijn werk kon praten. Hij had weinig zitvlees en als ze thuis aan tafel over het bedrijf begon liep hij al snel weg, maar tijdens het wandelen werd hij gedwongen om te praten en na te denken. Hij had haar in die tijd veel verteld: over de vooroverleggen van de aannemers, de illegale prijsafspraken, over geruchten die hij had gehoord over het betalen van smeergeld. Ad verzette zich ertegen. In het management waren daardoor allerlei conflicten ontstaan. Het bedrijf waar Ad voor werkte was een jong bedrijf – het bestond pas sinds 1985 – en het was razendsnel gegroeid: toen Ad wegging behoorde het tot de tien grootste van Nederland. Omdat het bedrijf de markt zo snel had veroverd, werden ze in de bouwwereld wel ‘de cowboys’ genoemd, maar het bedrijf had last gekregen van groeistuipen en er was veel discussie geweest over de te volgen koers. De voortdurende conflicten hadden aan Ad gevreten. Hij wilde zichzelf recht in de ogen kunnen blijven kijken, zei hij regelmatig. Netwerken hoorde erbij in de bouwwereld, maar er was een grens. Joke was blij toen Ad uiteindelijk de knoop doorhakte en ontslag nam. Hij had net op tijd een streep getrokken, dacht ze weleens.

Sinds hij weg was, was hij weer de goede versie van zichzelf: vrolijk, onbezorgd, enthousiast. Ze herkende de oude onbevengene Ad weer, de man voor wie ze op haar achttiende, toen ze hem zag staan in dancing Klein Zwitserland in Wijk aan Zee, als een blok was gevallen. Die heeft meer onder zijn petje dan de gemiddelde man, had ze gedacht.

Op de kast in de woonkamer stond een foto van haar en Ad die was gemaakt toen ze begin twintig waren. Ad had nog een grote kuif toen. ‘Wij willen een kloon van Ad,’ hadden

vriendinnen vaak tegen haar gezegd. Ad wist hoe hij een vrouw het gevoel moest geven dat hij haar op handen droeg. Hij keek met een open blik naar de wereld, liet anderen in hun waarde. Hij was meegaand en er viel met Ad altijd wel iets te beleven.

Net negentien was ze toen ze bij de familie Bos in hun huis aan de Hofdijklaan in Driehuis ging wonen. Met haar eigen ouders had ze geen hechte band. Als kind had ze geleerd zich aan te passen en zich onopvallend te gedragen. Ze hield van filosoferen, praten en vragen stellen, maar daar was thuis weinig ruimte voor.

In haar pubertijd ging ze rebelleren. Elke zondag moest ze stipt om twaalf uur thuis zijn toen ze uit begon te gaan, maar ze overtrad alle regels. Regelmatig was de deur al op slot wanneer ze met Ad was gaan dansen in Klein Zwitserland of bij Extase in Bergen. Ad wachtte na een paar van zulke ervaringen altijd in zijn auto tot ze binnen was. Was de deur op slot, dan nam hij haar mee naar het huis van zijn ouders, waar ze samen in zijn eenpersoonsbed sliepen. Dat haar ouders dat wel goed vonden, begreep ze eigenlijk niet.

Na een flinke ruzie zeiden haar ouders: ‘Vertrek dan maar helemaal’, en ging ze bij Ad wonen. Hoewel het huis niet groot was en het er met negen kinderen al druk genoeg was, maakten zijn ouders er geen probleem van. Ze kreeg een bed op de kamer bij de zussen van Ad en voelde zich meteen opgenomen in het gezin. Regelmatig sloop ze ’s nachts naar Ad, maar niemand zei er ooit iets van. Ze zou altijd goede herinneringen houden aan de warme sfeer in het huis, waar iedereen welkom was en waar de ouders op zondagochtend nooit vooraf wisten wie er allemaal aan het ontbijt zouden verschijnen.